

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodkorlikni shakllantirishda mehnat faoliyatining amaliy ahamiyati

**Xusainova Feruza Kuronboyevna,
Yuldasheva Nasiba Azadovna,
Abdullayeva Yulduz Rustamovna
Xiva pedagogika kolleji katta o‘qituvchilari**

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodkorlikni shakllantirishda mehnat faoliyatining amaliy ahamiyati xususida qimmatli fikrlar yuritilgan.

Kalit so‘zlari: Oila, ilk bolalik, ong, qadriyatlar, maktabgacha yoshdagi bolalar, ijodkorlik, mehnat, faoliyat, sog‘lom e‘tiqod

Kirish. Bolalarning mehnat faoliyatlarini o‘zida qamragan mashg‘ulotlar asosan Maktabgacha yoshidagi davrdan boshlanadi. Bu yoshda bolalarning mehnatlari juda soda va elementar bo‘lsa ham ularning psixik taraqqiyotlarida juda katta ahamiyatga egadir.

Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan o‘tkaziladigan suxbatlar natijasida bolalarda mehnatga nisbatan ijobiy munosabat, mehnat qilish dastavval bolalarning o‘yinlarida namoyon bo‘ladi[1].

Bolalar kattalarning mehnat faoliyatlarini o‘zlarining o‘yinlarida taqlidan takrorlash bilan cheklanib qolmay, balki kattalar mehnatida bevosita qatnashish uchun harakat qila boshlaydilar. Masalan, qiz bolalar onalari kir yuvayotganda suv tashish, ayrim kichikroq narsalarni (dastro‘molchalarni) chayishda qatnashadilar, uy va xovlilarni yig‘ishtirib supurishga, ug‘il bolalar esa otasi bajarayotgan ishga qatnashishga intila boshlaydilar. Bu yoshdagi bolalar mehnatining natijasi emas, balki mehnat jarayonining o‘ziga qiziqishi psixologik jihatdan xarakterlidir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review). Maktabgacha yoshdagi bolalarning ishiga baho berib borish ularda mehnatga nisbatan ijobiy munosabatni tarbiyalashda katta rol o‘ynaydi. Bolalar kuchlari etadigan ishlarni bajarayotganlarida ko‘p xatolarga yo‘l qo‘yishlari turgan gap. Lekin bunda bolalarni mehnatga jalb qilmaslik kerak, bolalarning bajariladigan ishlarini kattalarning o‘zlari bir pasda qilib qo‘yishlari mumkin, degan ma‘no kelib chiqadi. Sharq

xalqlarida bir maqol bor: “Bolaga ish buyur, ketidan o‘zing yugur”. Bu juda to‘g‘ri, xayotiy gap. Bu bolalarga biron yumush bajarilganda, uni qanday bajarayotganliklaridan ko‘z-quloq bo‘lib turishlari kerak, degan ma‘noni bildiradi.

Bolalarda, xususan, kichik yoshdagi maktabgacha bolalarda xali mehnat malakalari yo‘q, qo‘l muskullari yaxshi rivojlanmagan bo‘ladi. Ana shuning uchun bolalar qasddan yoki anqovliklaridan emas, balki eplay olmasliklaridan biror narsani tushirib, sindirib yuborishlari mumkin. Ana shunday “falokat” yuz bergan paytda bolani “anqov, merov, ko‘zinga qarasang bo‘lmaydimi” deb urinishi yoki koyish yaramaydi. Buning o‘rniga bolaga shu mehnatni qanday qilib bajarishni ko‘rsatib berish lozim[2].

Maktabgacha yoshdagi bolalarni mehnatsevarlik ruxida tarbiyalashda ularni inoq jamoaga uyushtirish katta ahamiyatga egadir. Jamoa bo‘lib mehnat qilishda tarbiyachi har bir bolaga ma‘lum bir mehnatni bajarishni buyuradi. Ana shu tariqa bolalar jamoa bo‘lib mehnat faoliyati bilan shug‘ullanadilar .

Masalan: katta guruh bolalari jamoa bo‘lib navbatchilik qiladilar. Bunda bir bola stolga dasturxon yozib chiqsa , ikkinchisi qoshiq va vilkalarni qo‘yib chiqadi, uchinchi bola esa stolchalarni qo‘yib chiqsa , to‘rtinchi bola stolga nonlarni qo‘yib chiqadi. Bog‘chada navbatchilikka o‘rgangan bolalar oilada ham yordamlashadigan bo‘ladilar.

Tadqiqot ishining metodologik asosi (Research methodology). Umuman o‘rta va katta yoshdagi Maktabgacha bolalariga oilada kuchlari etadigan mehnat topshiriqlarini berish kerak. Bu ularni mehnatsevarlik ruxida tarbiyalashda va ularni ayrim mehnat malakalarini xosil bo‘lishi uchun juda katta imkoniyatlar yaratadi. Ijtimoiy foydali mehnatda ishtirok etadigan bolani keyinchalik mehnatga jalb qilish juda qiyin bo‘ladi.

Bog‘chada bolalar jalb qilinadigan mehnat faoliyatining turi juda xilma – xildir. Masalan; tabiat burchagidagi jonivor yoki o‘simliklarni parvarish qilish, Maktabgacha xovlisida ishlash, oshxonada va guruhda navbatchilik qilish, kichkintoylarni kiyintirishga yordam berish va boshqalar.

Shuni ham aytib o‘tish kerakki, kichik yoshdagi aktabgacha yoshdagi bolalar o‘zlarining mhxnat faoliyatlarini xali yo‘lga qo‘ya olmaydilar. SHuning uchun ular mehnatning juda sodda turlari bilan , ya‘ni o‘simliklarga suv quyish, baliqlarga ovqat berish, xovliga suv sepish va shu kabilar bilan shug‘ullanadilar.

O‘rta va katta guruh bolalari mehnat faoliyatini o‘yindan batamom farqlab, unga nisbatan jiddiy munosabatda bo‘la boshlaydilar. Ular mehnatdan kelib chiqadigan natijani, ya’ni mehnatning ijtimoiy mohiyatini, kim uchun, nima uchun lozimligini tushunadilar. Ular kattalarning oiladagi uy – ro‘zg‘or ishlariga zo‘r ishtiyoq bilan yondoshadilar, kichkintoylar uchun qog‘oz, karton paner va plastilindan turli o‘yinchoqlar yasaydilar. Pedagogik jihatdan to‘g‘ri tashkil qilingan mehnat faoliyati bolalarning har tomonlama, ham jismoniy, ham psixik, ham estetik, ham axloqiy tomondan barkamol rivojlanishlariga juda katta ta’sir qiladi[3].

Maktabgacha yoshdagi bolalar biron o‘yin, ta’lim yoki mehnat faoliyati bilan mashg‘ul bo‘lar ekan, ular asosida harakatga soluvchi mayllar yotadi. Kichik Maktabgacha yoshidagi bolalarning xatti – harakatlari amalga oshirilayotgan sharoitga bog‘liq bo‘ladi. Ular xatti – harakat motivlarini anglab ham etmaydilar. SHuning uchun ko‘pincha o‘zlaricha mutlaqo xisobot bermay, ma’lum bir vaziyatda u yoki bu xatti – harakatni amalga oshira boshlaydilar.

Bu yosh davrida bolalarning xatti – harakatlari va xulq – atvorlarining motivlari ham o‘zgarib, rivojlanib boradi. Katta yoshli maktabgacha yoshdagi bolalarining xatti – harakat motivlari to‘la anglangan motivlardan iborat bo‘ladi. Masalan; katta yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalarning xatti – harakatlari, xulq – atvorlari asosida yotgan motivlar har tomonlama kattta odamlarga o‘xshashdan iborat. Ular ana shunday kuchli mayl asosida taqlidiy o‘yinlarni, ta’limiy, ya’ni etakchi mashg‘ulotlarni va mehnat mashg‘ulotlarini tashkil qilib o‘tkazadilar. Bolalarning asosiy maqsadlari katta odamlar bilan o‘zaro munosabatni mustaxkamlashdir. Bolalar katta kishilar bilan yaxshi munosabatlar o‘rnatishga kirishar ekanlar, ular katta kishilarning buyurgan topshiriqlarini bajarishga, o‘rnatgan tartib qoidalariga so‘zsiz bo‘ysunishga xarakat qiladilar[7].

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). Bolaning maktabgacha yoshidagi davrida o‘z qadr – qimmatini anglashi ham yuzaga kela boshlaydi. Bolalar bog‘chaga kelganda dastavval o‘z tengqurlarini sezmaslikka, payqamaslikka harakat qiladi. Keyinchalik turli o‘yin va majburiy mashg‘ulotlar davomida bolalar jamoasiga qo‘shilib, o‘z tengqurlarining xurmatini qozonishga harakat qiladilar, ya’ni boshqa bolalarga har tomonlama yaxshi ko‘rinishga intiladilar. Maktabgacha yoshidagi bolalar xatti-harakatlari motivlarining rivojlanishida axloqiy motivlarning roli nixoyatda kattadir. Bolalar o‘z xatti-harakatlarini anglaganlari sayin axloqiy qoidalarga rioya qilish motivlarining ya’ni

ijtimoiy axloqiy qoidalarga rioya qilish motivlarining o‘rni kuchayib boradi. Bolalar endi o‘zlarining egaistik manfaatlari yuzasidan emas, balki ijtimoiy manfaat nuqtai nazaridan harakat qilishga o‘rgana boshlaydilar. Masalan: bolalar o‘zlari yoqtirgan o‘yinchoqlarini boshqa bolalarga beradigan va xattoki o‘zlarini uyidan olib kelgan shirinliklarini bo‘lib beradigan bo‘ladilar. Shu tariqa bolalarda ijtimoiy motivlar rivojlana boshlaydi. Katta yoshdagi maktabgacha bolalar har doim kichik yoshdagi bolalarga yordam berishga, ya’ni ijtimoiy motivlar asosida harakat qilishga intiladilar. Birgalikda o‘yin o‘ynash xamjixatlikni, ijodkorlikni xam keltirib chiqaradi. Bu esa bolalarda ijodkorlikni shakllantirishda mehnat faoliyatining amaliy ahamiyatini to‘liq yoritib beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. “Rasm buyum yasash va bolalarni tasviriy faolyatga o‘rgatish metodikasi”. “Cho‘lpon”, T.: 2010
2. S.F. Abdirasilov “Tasviriy san‘at o‘qitish metodikasi”. T.:2012
3. Sodiqova Sh.A. “Maktabgacha pedagogika”. T.:Tafakkur bo‘stoni, 2013
4. M.U. Hamidova, F.A. Karimova “Tasviriy faoliyatga o‘rgatish maxsus metodikasi” Toshkent-2014y
5. Norboyeva M. “Maktabgacha ta’limda ijodiy faoliyat asoslari” ma’ruzalar matni. Termiz-2018y
6. Umarova M.M. O‘smirlarda oilaviy qadriyatlar to‘g‘risidagi tasavvurlar shakllanishining ijtimoiy-psixologik shart-sharoitlari: Dis.... psixol.fan.nomzodi: 19.00.05. – T.: 2004. – 166 b.
7. Razakova R. S., Mohida Q., Shahzoda Q. Bog ‘cha yoshi bolalarda nutq taraqqiyoti //Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan. – 2024. – T. 2. – №. 1. – S. 73-79.
8. Saylaubekovna R. R. Fertil atamasi va fertil yoshdagi insonlarning psixologik xususiyatlari //Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan. – 2023. – T. 1. – №. 3. – S. 21-24.